

בענין והארץ לא תמכר לצמיתות

יום ה' לש"ק פ' בהר-בחוקותי, תשפ"ג

פ' בהר (ויקרא כה: כג)

והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי

שיטת רש"י

1. פירש"י (שם) – והארץ לא תמכר – ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ציובל, שלא יהא הלוקח כובשה: לזמנת – לפסיקה, למכירה פסוקה עולמית: כי לי הארץ – אל תרע עיניך זה שאינה שלך:

2. משך חכמה (שם)

והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ. רש"י פירש שזו אזהרה ללוקח, שבבוא היובל לא יהא הלוקח כובשה. ולפי זה קשה, הא יובל אפקעתא דמלכא, ונמצא דהוי השדה של מוכר, ותו כי כובשה הוי גזלן, ועובר משום לא תגזול!

שיטת הרמב"ם

3. רמב"ן (שם)

והארץ לא תמכר לצמיתות – ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא לוקח כובשה, לשון רש"י. ואם כן למה יזהיר במכירה, והראוי "לא תקנה לצמיתות". ואולי יאמר, לא תמכר לכם לצמיתות, וכן לא ימכרו ממכרת עבד (להלן פסוק מב) אזהרה בלוקח שיוציאונו ביובל כפי פשוטו. ויתכן שיהיה "לא תמכר לצמיתות" לאו במוכר, שלא ימכרנה לחלוטין לומר הריני מוכרה לך לעולמים גם אחרי היובל, ואף על פי שהיובל מפקיעה, הזהיר הכתוב למוכר או לשניהם, שלא יעשו ממכרם לצמיתות. ואם אמרו כן יעברו בלאו הזה, ולא יועיל להם כי תחזור ביובל. וכך פירשו הרב רבי משה (הל' שמיטה ויובל פי"א הי"א):

4. ספר המצוות להרמב"ם, מל"ת רכ"ז

והמצוה הרכ"ז היא שהזהירנו שלא למכור אחוזתנו בארץ ישראל מכירה קיימת והוא אמרו (פ' בהר) והארץ לא תמכר לצמיתות. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסוף ערכים (פ"ט):

5. רמב"ם פי"א מהל' שמיטה ויובל הל"א

א"י המתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות שנאמר והארץ לא תמכר לצמיתות, ואם מכר לצמיתות שניהם עוברין בלא תעשה, ואין מעשיהן מועילין אלא תחזור השדה לבעליה ביובל.

6. חי' מרן הגר"ח הלוי, פ"א מהל' תרומות

אולם בעיקר הך מילתא דוהארץ לא תמכר לצמיתות צ"ע, אם הוא זה דין חזרת יובל, וזהו פירושא דלא תמכר לצמיתות ר"ל שתחזור ביובל, או דנימא דהוא דין על עצם המכירה, דלא חיילא מכירת צמיתות המופקעת מיובל, ונהי דעיקר חזרתה ביובל אפקעתא דמלכא היא ודין יובל בשעתו הוא המחודש חזרתה לבעלים, אבל מ"מ הרי בשעת המכירה אית בה הך דינא שתחזור ביובל... דמלבד דין החזרה ביובל דאית בה השתא, איכא עוד דין על עצם המכירה דלא חייל קנין של צמיתות המופקע מיובל. ונראה דדבר זה מתבאר מהא דפסק הרמב"ם ברפי"א מהל' שמיטה ויובל ז"ל ארץ ישראל המתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות שנאמר והארץ לא תמכר לצמיתות, ואם מכר לצמיתות שניהם עוברין בלא תעשה, ואין מעשיהן מועילין אלא תחזור השדה לבעליה ביובל עכ"ל, ומדעוברים בלא תעשה על מעשה המכירה עצמה, א"כ ש"מ דגם עצם הדין שאינה נמכרת לצמיתות ואין מעשיהם מועילין דאיכללה ג"כ בהך קרא ג"כ דינא הכי שחיילא גם על עצם מעשה המכירה עצמה שאינה נמכרת לצמיתות והפקעת יובל.

בענין והארץ לא תמכר לצמיתות

יום ה' לש"ק פ' בהר-בחוקותי, תשפ"ג

7. השגות הרמב"ן (מל"ת רכ"ז)

ואיפשר עוד שנאמר שהיא מניעה שלא יאמרו בפירוש הריני מוכרה לך לעולם אפילו לאחר היובל ואף על פי שאין זה מועיל דקיי"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני והיינו טעמא דלקי משום דעבר אהורמנא דרחמנא כמו שהוא מוזכר בראשון שלתמורה (ד ב) וכ"כ בחבורו הגדול (יובל רפ"א) שאם מכר לצמיתות שניהם עוברין בל"ת ואין מעשיהם מועילין. אבל אין זה מתנהג יפה בסוגיא ההיא. שלא הוזכר זה במחלוקתם שלאביי ורבא שם (ה - ו ב).

8. רמב"ן (השגות, שם)

והמובן בלאו הזה מדברי בעל ההלכות שאינו מניעה כלל אבל צוה (פ' בהר) ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ לפי שאין הארץ הזאת נמכרת לצמיתות מפני שאינה שלכם אבל אתם גרים ותושבים בה עמו ולכן לא כתב בעל ההלכות זה הלאו לפי שהוא אצלו שלילות לא מניעה ואיננו כמו שחשד אותו הרב (ש' ח עמ' קמג) שלא יבין ענין השלילות כלל.

9. רמב"ן עה"ת (שם)

והנכון בעיני שאין זה לאו ללקות עליו, אבל הוא טעם, יאמר הנהיגו ביניכם היובל ואל יקשה בעיניכם, "כי לי הארץ" ואיני רוצה שתמכר לצמיתות כשאר הממכרים: וזו היא כונתם בתורת כהנים (פרק ד ח), לצמיתות, לחלוטין, כי לי הארץ, אל תרע עינך בה, כי גרים ותושבים אתם, אל תעשו עצמכם עיקר, אתם עמדי, דיו לעבד שיהא כרבו כשהיא שלי הרי היא שלכם. וטעם "כי לי הארץ" על דרך האמת, כמו ויקחו לי תרומה (שמות כה ב), וזהו שרמזו כאן דיו לעבד שיהא כרבו, כי יהיה היובל נוהג בעולם, והמשכיל יבין:

10. חי' הרשב"א בבא מציעא עט.

הב"ע בזמן שאין היובל נוהג... ואני תמה מפני מה לא העמידה אף בזמן שהיובל נוהג ובמתנה שלא יחזיר ביובל כדרך שהוא מתנה בשמטה (מכות ג' ב'), אלא מכאן נראה לי דלכ"ע אין תנאי מועיל ביובל שאין אדם מתנה על מה שאינו שלו שכן כתוב ביובל והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ, וכבר דנתי עליה לפני הרמב"ן ז"ל ודחה דהא לרב קאמרין ורב כר"מ ס"ל במתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל...

שיטת הרמב"ן

11. רמב"ן (השגות, שם)

והנראה מדבריהם אלו שהיא מניעה שלא נצמית הארץ ביד הגוים ולא נעזבנה להם בממכר מוחלט. והענין כי כאשר נצטוינו בגופותינו הנמכרים לגוים שאין להם קנין הגוף בנו כמו שדרשו (שם לח א, יבמ' מו א) ואין הם קונין מכם והוזהרנו מעבודת פרך שאמר (ס"פ בהר ל"ת רס) לא ירדנו בפרך לעיניך ושנוציא אותם מידו ביובל שנאמר (שם) ויצא ביובל הוא ובניו עמו ופירש (שם) טעם כל זה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, כן הוזהרנו בנחלת הארץ אחרי צוותו חזרת הקרקעות ביובל שצוה על הלוקח להחזירם צוה עוד על המוכר שיזהר שלא תמכר הארץ לצמיתות והוא למי שיחזיק בה ולא ינהוג בה דין יובל עמנו הם הגוים אבל נשמר שתהיה מכירתנו בה שתחזור אלינו על כל פנים ולא נניח אותה בידם לעולם ונתן בה טעם כטעם הנזכר בגופות זה שנתן טעם לארץ לפי שהארץ שלו יתעלה ויתברך ואנחנו כולנו גרים ותושבים עמו ולא יחפוץ להושיב בה אחרים זולתינו רק בידינו תשאר ואלינו תחזור.

12. ספר החינוך מצוה של"ט

והרמב"ן... פירש בענין אחר, שמזהיר אותנו שלא נצמית הארץ ביד הגוים, כלומר שלא נמכרנה להם לצמיתות. ופירוש הכתוב כן, לא תמכור למי שיחזיק בה לעולם, וזהו הגוי, אבל הישראל יחזיר אותה, ואם התנה עם הגוי להחזירה מותר למוכרה לו.